

KANDIDAT

7203

PRØVE

EX-102 1 Examen facultatum humanioravariant

Emnekode	EX-102
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	14.12.2018 09:00
Sluttid	14.12.2018 14:00
Sensurfrist	05.01.2019 00:59
PDF opprettet	27.11.2019 08:21
Opprettet av	Hans Bøhn Andreassen

EX-102 H-18 generell informasjon**Emnekode:** EX-102**Emnenavn:** Examen facultatum humanioravariant**Dato:** 14.12.2018**Varighet:** 14.12.2018**Tillatte hjelpemidler:** Ingen**Merknader:** Du skal svare på både vitenskapsfilosofidelen og teoridelen. For den samlede karakteren teller historiedelen 2/3 og etikkdelen 1/3. Følg instruksjonene for hver del.

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?**Velg et alternativ** Ja Nei

Besvart.

1 EX-102 H-18 Besvar TRE av FIRE spørsmål TeoridelSvar på *tre* av fire spørsmål.

Du velger selv hvilke tre spørsmål du svarer på. Det gir ingen bonuspoeng å svare på alle fire spørsmålene.

Det er ikke noen fasit på hvor lange besvarelsene skal være, men jeg regner med at dere vil ha i underkant av en time på hvert spørsmål.

1. Det har ofte - også opp igjennom historien - blitt hevdet at formålet med å studere og forske på humanistiske fag er *dannelse*. Hva ligger i dette?

I besvarelsen kan det være naturlig å trekke inn antikkens dannelsesideal (*paideia*), dannelsesidealet i romantikken (f.eks. Goethe og/eller Humboldt) og en diskusjon omkring formålet med humanistiske studier som diskutert f.eks. hos Nussbaum.

2. Beskriv i korte trekk forskjellen på kvalitativ og kvantitativ metode i samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning, og hva som er karakteristisk for metodene.

Bruk gjerne eksempler. Dere kan f.eks. diskutere Milgrams lydighetseksperimenter og bedømme i hvilken grad disse involverte elementer av kvalitativ og kvantitativ metode. Kan man si at kvalitativ metode er humanioras (og samfunnsvitenskapenes) metode?

3. Gjør rede for noen sentrale elementer i hermeneutikken og hermeneutisk metode (begreper som tekst/kontekst, den hermeneutiske sirkel, forståelseshorisont, og horisontsammensmelting).

Beskriv gjerne noen forskjeller i syn på fortolkning mellom Ast, Schleiermacher og Gadamer, f.eks. i lys av spørsmålet om hvorvidt hermeneutikk er *metode* eller *teori*.

4. Er historieskrivingens oppgave å beskrive fortiden slik den var, eller (f.eks.) å løfte frem og analysere dimensjoner ved fortiden som ikke var tilgjengelige for datidens mennesker?

I besvarelsen er det naturlig å skille mellom historieforskning i Rankes forstand, og historieforskning i marxistisk eller strukturalistisk forstand. Ellers kan det være relevant å diskutere forholdet mellom historieskriving og litteratur (f.eks. Hayden White), historieskriving i et maktperspektiv (f.eks. Said), eller problematikk forbundet med *kanonisering*. (Det forventes ikke at du har tid til å trekke inn *allemulige* elementer.)

Skriv ditt svar her...

1.

Her skal jeg først gjøre rede for synet på dannelselse i antikken. Deretter skal jeg si litt om humanvitenskapenes formål. Så skal jeg gjøre rede for og diskutere Martha Nussbaum sitt forsvar for humaniora i utdanningen.

I antikken ble ordet *paideia* brukt om noe som ligner på det vi i dag kaller dannelselse. For grekerne var det å bli en dugelig (dygdig) borger av bystaten et ærverdig mål. Det var dette målet *paideia* skulle føre oss til. For å bli en dygdig borger måtte man dyrke sine evner. Logikk, retorikk og metafysikk var disipliner som grekerne var opptatte av. Disse regnes som humanvitenskapelige fag, den dag i dag.

Men ikke alle var enige om hvordan man best blir en dygdig borger. Sofistene mente at det eneste viktige var retorikken, kunsten å overtale. De var mest opptatt av å få medhold i sin sak. Andre filosofer, som Platon og Aristoteles, var mer opptatt av dialektikken. Altså argumentasjonsanalyse. Det å sette argumenter opp mot hverandre, avklare begreper og luke bort eventuelle tilsynelatende motsigelser. Antikkens dannelselse var et privilegium forbeholdt frie menn. Det var altså ikke noe som var tilgjengelig for alle mennesker.

Humanivitenskapenes funksjon og sådan definisjonen av dannelse, har endret seg i løpet av historien. Det startet med akademiske diskusjoner i antikken blant "frie menn". Deretter flyttet diskusjonen seg over til universitetene i middelalderen og mot opplysningstiden. Senere har diskusjonen flyttet seg over i det offentlige rom, og der dreier det seg mye om kritikk. Altså det å ikke ta alt for god fisk, og forsøke å avdekke det som ligger bak det vi ser eller erkjenner ved første øyekast. Marx, Nietzsche og Freud er eksempler på tenkere som hadde denne instillingen til felles.

Når det gjelder dagens syn på dannelse og diskusjoner omkring dette, mener Martha Nussbaum at vi står overfor en krise i utdanning/dannelse. Hun sier i sin bok "Not for profit" at dagens utdanning/dannelse har altfor stort fokus på instrumentell nytte. Det vil si at utdanningen skal produsere mennesker som sørger for nasjoners økonomiske vekst og teknologisk utvikling. Hun mener at dette er en stor trussel for demokratiet. Demokratiet som hun snakker om, er et samfunn hvor likestilling, gjensidig respekt, rett til fri religion, frihet til å uttrykke sitt kjønn og seksualitet, frihet til å uttrykke seg kritisk etc.

Hun mener at det vi trenger for å opprettholde et fritt demokrati, er dannelse. Dannelse innebærer for Nussbaum, blant annet evnen til å tenke kritisk, å ikke underkaste seg en hver autoritet og å se andre mennesker som autonome individer. Denne typen dannelse får man i følge Nussbaum igjennom humaniora. Innen humaniora mener hun at vi får muligheten til å se verden fra en global verdensborgers ståsted. I tillegg sier hun at vi via de humanistiske fagene får mulighet til å utvikle våre empatiske evner. Og disse er i følge Nussbaum essensielle for at vi skal kunne se mennesker ikke bare som midler men også som et mål i seg selv. (Her trekker hun åpenbart inn kantiansk etikk).

Nussbaum sier at i alle samfunn finnes det både mennesker som ønsker å leve i gjensidig respekt med andre, og det finnes mennesker som ønsker å dominere andre og herske over dem. Hun sier at vi igjennom dannelse (slik beskrevet i forrige avsnitt) vil produsere flere av de førstnevnte. Og

dette bør vi altså strebe etter.

Men Nussbaum snakker også om et "clash within". Det hun mener her, er at disse to motsetningene som finnes i samfunnet -de som vil leve i gjensidig respekt og de som vil dominere- også finnes i ethvert individ. Brytninger i samfunn starter altså som brytninger i oss. Og det er disse brytningene som truer et velfungerende demokrati.

Disse kreftene som Nussbaum mener er iboende i alle mennesker fra fødselen av, er "primal shame" -skammen over egen hjelpesløshet, avsky (for vår egen animalskhet) og narsissisme. Selvopptatthet.

Her kan det bli vanskelig for mange å henge med på det Nussbaum påstår, fordi man kan lure på hvor hun har dette fra. Men tilhengere av Nussbaum peker gjerne på tidligere globale hendelser som nazismen og tidligere forskning som blant annet Milgrams lydighetseksperiment som eksempler på at alle "normale" og oppegående personer, har noe iboende som gjør dem i stand til å gjøre grusomme ting under visse omstendigheter. Nussbaum mener at løsningen ligger i å først bli oppmerksom på og akseptere kreftene, for deretter å kanalisere eller nøytralisere disse kreftene over i noe godt og produktivt. Og humanistisk dannelse via hjemmet og utdanningen er verktøyet vi bør ta i bruk.

Jeg synes det er vanskelig å være uenig med Nussbaums forsvar av humaniora. Det finnes mange nye undersøkelser (som hun nevner i sine foredrag) som støtter hennes påstander om at demokratiet trues av et altfor stort fokus på instrumentell nytte. Disse funnene viser for eksempel at det ikke er noe sammenheng med økning i nasjonal bruttoprodukt, og levevilkår for folk flest i en nasjon. Tendensielt skjer det motsatte ofte når en nasjon opplever voldsom økonomisk vekst og teknologisk utvikling. Hun viser også til nasjoner som Kina, hvor teknologisk utvikling er ekstremt langt fremme, mens borgernes menneskerettigheter lider. Jeg tror det problemet vi står ovenfor når det gjelder danning/utdanning, kompliseres ytterligere av det faktum at politikere og ledere av nasjoner har makt til å bevilge eller ikke bevilge

midler til ulike fagfelt. I USA for eksempel, kuttes midler til humaniorautdanninger fra statens side, og politikere snakker åpenlyst nedlatende om "de frie kunster" eller artes liberales, som humaniorafagene en gang kaltes. Samtidig er mange kulturer gjennomsyret av en forestilling om at humanistiske fag er nytteløse og har liten økonomisk verdi. Dette kjenner nok til og med norske studenter på. Det er helt sikkert mange som har opplevd et foreldrene får et bekymret blikk og rister oppgitt på hodet fordi deres barn har valgt å studere filosofi og kunsthistorie. For hva skal man bli av en slik utdanning, og hvordan skal man tjene penger? Det er nettopp denne oppfatningen Nussbaum vil gjøre oss oppmerksomme på, og forsøker å få oss til å se at dersom vi ønsker å leve i et fritt demokrati, må vi sørge for at dannelse ikke nedprioriteres eller stemples som fjasete og nytteløst.

2.

Kvalitativ og kvantitativ metode.

Her skal jeg først gjøre rede for kvalitativ og kvantitativ metode og hvordan disse kan benyttes i humanistisk eller samfunnsvitenskapelig forskning. Deretter skal jeg redegjøre for hvorfor jeg mener Milgrams lydighetseksperiment er kvantitativt. Til slutt skal jeg si noe om hvorvidt kvalitativ metode er humanioras metode, og her vise hvorfor jeg synes Diltheys syn på metodebevissthet i humaniora er relevant for det spørsmålet.

Kvalitativ metode er en vitenskapelig metode hvor forskeren benytter seg av for eksempel dybdeintervju eller fokusgrupper for å finne frem til en dypere forståelse om et fenomen. Eksempler på slik forskning kan være samfunnsvitenskapelig forskning på gjengkultur i bestemte gategjenger: En forsker injiserer seg selv eller sine medarbeidere i miljøet til gjengen (her menes at forskerne nødvendigvis må ha nok tillit fra medlemmer av gjengen for å kunne utføre personlige intervjuer med dem, altså må de involvere seg selv i det de forsker på: gjengen), utfører intervjuer og

observerer. I stedet for å se på kriminalstatistikk, familiesammensetninger og andre data, ser forskerne på både enkeltindividers opplevelse, grupper og helheten av rammevilkårene de befinner seg innenfor.

Tilhengere av denne metoden mener at fordelene ved kvalitativ metode er at den gir en dypere forståelse av et fenomen. Et annet eksempel på kvalitativ metode, kan være en forsker som ønsker å finne årsaken til at ungdom i by X er har høyere forekomst av depresjon enn ungdom i by Z. I dette tilfellet vil nok en undersøkelse basert på *kvantitativ metode*, med statistiske funn og konklusjoner være utgangspunktet for den kvalitative forskningen, og kanskje basisen for hypotesen. Men for å komme frem til de underliggende årsakene, benytter man så kvalitativ metode for å få en dypere forståelse for fenomenet.

Et problem ved kvalitativ metode, er at det er meget vanskelig å overføre funn fra en slik undersøkelse til andre fenomener. For eksempel kan det være at man har fått en meget helhetlig og dyp forståelse for hvordan et bestemt urfolk i Amazonas praktiserer åndelighet og hvordan det påvirker deres syn på verden. Men da kan man strengt tatt ikke si noe om hvordan et annet urfolk i neste landsby praktiserer sine åndelige tradisjoner og hvordan det påvirker deres syn på verden. Funnene i forskning igjennom kvalitativ metode er altså vanskelig å overføre og allmenngjøre.

Kvantitativ metode, er å samle data, for så å systematisere, sammenligne og trekke logiske slutninger fra disse. Det benyttes for eksempel samme spørreskjema på et høyt antall personer via telefon eller Internett. Noen ganger eksisterer også dataene allerede i et offentlig system, som for eksempel hos den norske skatteetaten som blant annet har opplysninger om bosted, antall og alder på medlemmer av husstanden og inntekt.

I Milgrams lydighetseksperiment ble begrepet lydighet avgrenset til å bety noe spesifikt: i hvilken grad subjektene var villige til å adlyde en autoritet (trykke på en knapp), når de var satt i en moralsk vanskelig situasjon (Trodde at de påførte andre mennesker smerte og i noen tilfeller dødelig støt). Det å avklare lydighetsbegrepet til å ha en bestemt

betydning, for så å sjekke hvor mange av hele gruppen som var villige til å "være lydige" og i hvilken grad de var lydige, vil jeg si er å bruke en kvantitativ metode. Men bare dersom alle subjektene ble behandlet helt likt av dem som var involvert. I Milgams eksperiment systematiseres og sammenlignes også data fra ett lydighetseksperiment med et annet. Milgram gjorde flere versjoner. F.eks. noen med en "sterk" autoritet og andre med en autoritet som var likestilt med subjektet, og sammenlignet dataene fra de ulike versjonene. Men lydighetsbegrepet var hele tiden definert på samme måte.

Jeg ser hvordan man si at kvalitativ metode er humanioras metode, fordi humaniora er, i følge tenkere som Dilthey, ute etter mening. Han sa at en mening ikke kan forklares på samme måte som naturvitenskapens fenomener. En mening må forstås.

Dilthey reagerte mot positivismen som påstod at det fantes bare én vitenskap (enhetsvitenskapen), og at alle vitenskapelige undersøkelser måtte benytte samme metode. Dette var han ikke enig i, men ville forsøke å gi humaniora en sterkere vitenskapelig grunn å stå på.

Dilthey ville bringe åndsvitenskapene (humaniora) opp på samme nivå som naturvitenskapene når det gjelder metodebevissthet, objektivitet og etterprøvbarehet. Men han innså at naturvitenskapens metoder ikke egner seg så godt for humanvitenskapen

De humanistiske vitenskapene er altså i følge Dilthey unike, historiske og foranderlige og kan ikke studeres gjennom naturvitenskapenes metoder. Kvantitativ metode blir gjerne forbundet med naturvitenskap.

Dilthey sa at humaniora krever egne metoder som hjelper oss å finne og forstå *mening*. Å studere menneskelig aktivitet og dets produkter handler i følge ham om erlebnis (opplevelse) ausdrück (uttrykk) og verstehen (forståelse). Verktøy som benyttes i kvantitativ metode, som for eksempel dybdeintervjuer, har sine styrker. De er nyttige når man søker å forstå menneskers opplevelser og hvordan de kommer til uttrykk. I den forstand kan man si at kvalitativ metode er en god vitenskapelig metode innen humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag.

Men likevel ville jeg ikke vært for skråsikker på å trekke konklusjoner fra humanistisk forskning som utelukkende baseres på kvalitative metoder. Det er fordi at dersom man skal se på det unike, historiske og foranderlige, kan det være meget nyttig å i tillegg ha kvantitativ data, statistikk, som minner oss på hvordan det menneskelige er i stadig forandring over tid. Man kan også bruke kvalitativ metode for å sette opp en god hypotese basert på en dyp forståelse av et fenomen, for så deretter å benytte kvantitativ metode for å teste hypotesen.

4.

Her skal først redegjøre for en viktig vending i humaniora når det gjelder hvordan vi ser på fortiden. Deretter skal jeg redegjøre kort for noen andre teorier om historieforskning. Så skal jeg gjøre rede for kanonisering og problemer forbundet med dette. Til slutt vil jeg diskutere spørsmålet om historieskriving bør innebære det å løfte frem og analysere dimensjoner ved fortiden som ikke var tilgjengelige for datidens mennesker.

Frem til midten av 1700-tallet ble fortiden sett på som idealer og forbilder, men ikke som distinkt annerledes. I forbindelse med fremveksten av historismen, som representerer en av de store vendingene i humanioras historie, ble det fremlagt at all menneskelig aktivitet og produkter av den må sees i lys av sin tid. Med dette følger at man nå så på fortiden som annerledes fra nåtiden fordi man begynte å se på hvilke begivenheter og tenkemåter som påvirket fortidens mennesker og deres produkter. Her skjer altså en vending fra det å beskrive fortiden slik den var, og det å reflektere over og trekke frem påvirkningskrefter som eksisterte i det aktuelle tidsrommet.

Men dette var ikke den eneste teorien om historieforskning. Det fantes også dem som baserte seg på opplysningstiden og enhetsvitenskapen. Disse mente at man kan forske på historie ved å identifisere

lovmessigheter akkurat som i naturvitenskapen. Menneskene er en del av naturen, så hvorfor skulle det ikke være mulig å bruke samme vitenskapsmetoder på menneskelig historie? Problemet her er at dersom dette var riktig, ville det vel si at man kunne bruke denne metoden til å trekke logiske slutninger og forutse hendelser i fremtiden, slik man gjør i naturvitenskapene. Noen vil kanskje si at det kan vi i noen tilfeller når det kommer til historie, muligvis til en viss grad. Men i generelt er dette en metode som få setter sin lit til i dag.

For Marx var alt styrt av økonomiske forhold. I følge ham var for eksempel kunst, kultur, litteratur etc. bare et røykteppe lagt frem av dem som hersket. Alt som skjedde utenom det kapitalistiske systemet av produksjonsverktøy, produsenter og herskere, var altså bare resultater eller speilinger av det førstnevnte. For skrive historie på marxistisk vis, må man altså se menneskelig aktivitet og dets produkter i lys av datidens økonomiske forhold.

Kanonisering skjer når vi trekker frem noe som blir et symbol på den aktuelle tidsepoken eller den aktuelle nasjonen. Foreksempel kan vi trekke frem noe i vår nasjonale historie og stille det ut på nasjonalmuseum. Når vi gjør dette, har vi altså trukket fram noe spesifikt, som nå fremstår som noe viktig og gjeldende. Dette skjer også innenfor litteratur (de fire store). Et annet eksempel er når vi oppdager noe som Pompeii. Byen som ble begravd i aske, som lå klar for oss å oppdage. Vi kunne oppdage alle mulige deler av datidens hverdagsliv, holdninger til kropp og seksualitet, arkitektur osv. Men når vi da plukker ut for eksempel bare arkitekturen og de flotteste elementene ved den, og stiller den frem som et symbol på den tidens essens, har vi utelatt mye. Ofte skjer dette på grunn av den tiden vi lever i når vi oppdager ting. Dersom vi lever i en tid hvor kropp blir sett på som syndig, vil vi neppe trekke frem og kanonisere en naken skulptur.

Hva med det dagligdase? Hvorfor skal ikke også kloakksystemene og bordellene fra Pompeii vises frem og symbolisere den tidens samfunn? Dette å trekke frem bare noen av fortidens menneskelige aktiviteter og produkter av den, er en av farene ved kanonisering.

Personlig mener jeg at historieskriving alltid bør innebære elementer av det å belyse dimensjoner ved fortiden som påvirket tenkemåter, verdier, valg etc. Uten dette, blir det svært vanskelig å få en helhetlig forståelse av menneskelig aktivitet og dermed også produkter av den. Det blir stor fare for at ens egne fordommer legger føringer på hvordan man fortolker historien, dersom man ikke har et helhetlig bilde av fortidens rammebetingelser. For eksempel kan man fort dømme en person fra andre verdenskrig som sladret på sine jødiske naboer og tok valg som førte til naboenes død. Men dersom man forstår hele bildet og hvilken angst og undertrykking også de ikke-jødiske menneskene levde under i datidens Tyskland, får man i det minste en noe dypere forståelse for slike handlinger. Det er ikke dermed sagt at vi alle makter å empatisere med folk som har tatt slike valg og hvem vet om vi bør det. Men vi blir i det minste i stand til å se meningen bak handlingen, forstå den og forhåpentligvis lære noe av den som vi tar med oss videre.

Besvart.

2 EX-102 H-18 Besvar ETT av TO spørsmål

Vitenskapsfilosofidel

Besvar *ett* av følgende to spørsmål.

1. Redegjør for hypotetisk-deduktiv metode.
2. Redegjør for tre ulike teorier om sannhet. Hvilken av de tre teoriene du har fremstilt synes du er den beste? Begrunn ditt valg.

Skriv ditt svar her...

Oppgave 1)

Hypotetisk-deduktiv metode (HDM) er en vitenskapelig metode. Den kan betegnes som empirisk, fordi den baserer seg på observasjon. HDM er en svært utbredt metode innenfor naturvitenskapene.

For å kunne redegjøre for denne metoden, skal jeg først avklare to begreper, og deretter forklare hvordan metoden utføres. Så skal jeg bruke et eksempel og til slutt skal jeg si litt om falsifikasjon.

En hypotese (H) er den påstanden forskeren har til hensikt å sette på prøve.

En empirisk konsekvens (EK) er en observasjonssetning som følger logisk fra hypotesen og hjelpehypoteser.

Når forskere står overfor et problem, setter de opp en hypotese. Deretter utleder de en empirisk konsekvens fra hypotesen. Så tester de hypotesen, og observerer hvorvidt den empiriske konsekvensen viser seg å være sann.

Her er et svært forenklet eksempel på dette: En forsker ønsker å finne ut om et virus smitter igjennom luften eller kun ved blodsmitte. Hun setter opp en hypotese "Dette viruset smitter igjennom luften". Da vil den empiriske konsekvensen være at dersom et subjekt utsettes for viruset via luftbåren smitte, er det mulig for viruset å overføres til subjektet. Deretter kan hun teste dette via diverse laboratorie-eksperimenter, og kontrollere hvorvidt den empiriske konsekvensen viser seg å være sann eller ikke.

Dersom den empiriske konsekvensen viser seg å være sann, bekreftes hypotesen.

Dersom den empiriske konsekvensen eller en av hjelpehypotesene viser seg å være usanne, avkreftes hypotesen og forkastes.

Men en hypotese kan verken verifiseres eller falsifiseres via denne metoden, dersom man med verifisering mener at man kan vite at den er definitivt sann, og med falsifisering mener at den er definitivt usann.

Besvart.